

Miten Euroopan unioni valmistautuu ikääntymiseen?

Sirpa Pietikäinen

Ikääntyvä manner

- Yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä
 - 2012: 17,4 % (neljä työikäistä / yksi eläkeikäinen)
 - 2060: 30,0 % (kaksi työikäistä / yksi eläkeikäinen)
- Elinajan odote: naiset 82.4, miehet 76.4
- Yli 55-vuotiaista työmarkkinoilla 46 % (2010)
- Keskimääräinen eläkeikä 61,4 vuotta (2010)

Ylikansalliset aloitteet

- **Aktiivisen ikääntymisen teemavuosi 2012**
- Eurooppalaisia **eläkkeitä** koskeva vihreä kirja
- **Eurooppalainen innovaatiokumppanuus**: aktiivinen ja terveellinen ikääntyminen
- Tulevaisuuden ikätutkimus Euroopassa: **Futurage**
- **Joint Programming Initiative** "More Years, Better Lives"
 - Ikääntymisen sosiaalisten vaikutusten tutkimus, monitieteellinen näkökulma
 - Pyrkimys yhdistää demografisen muutoksen hajanainen tutkimus Horizon2020 alla
 - Tutkimusagenda valmistui 2013
- YK:n ikäihmisprojekti: http://www.un.org/ageing/iyop_ngos.html
- EU-komission tiedonanto väestön ikääntymisen vaikutusten käsittelystä: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0180:FIN:FI:PDF>
- EU:n **sosiaalisten investointien paketti** http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-125_fi.htm
- **Esteettömyyslainsäädös** (Accessibility Act) – komission esitys on viivästynyt (universaali suunnittelu, "esteettömyyden" laaja merkitys, markkinoille vain tuotteita, jotka kaikkien käytettävissä)
- **Julkisten nettisivustojen esteettömyys** – direktiiviehdotus parlamentin ja jäsenmaiden käsittelyssä (loppukäyttäjien kuuleminen, kognitiivinen esteettömyys, mobiililaitteet)

Ylikansalliset aloitteet (muistisairaudet)

- **Euroopan komissio: Alzheimerin tautia ja muita dementioita koskeva eurooppalainen aloite (2009)**
 - Varhainen diagnoosi, tutkimuksen koordinointi, parhaiden käytänteiden hyödyntäminen, muistisairaiden oikeuksien kunnioittaminen
- **Muistisairaustutkimuksen koordinointi: Joint Programming in Neurodegenerative Disease (JNDP)**
 - EU:n ensimmäinen Joint Programming –hanke, jonka strategia julkaistiin helmikuussa 2012 (<http://www.neurodegenerationresearch.eu/initiatives/strategic-research-agenda/>)
 - Strategiassa tutkimukselle luotiin seuraavat tavoitteet:
 - Uusien hoitojen ja ennaltaehkäisevien strategioiden kehittäminen
 - Terveys- ja sosiaalihuollon merkityksen korostaminen
 - Tietoisuuden lisääminen ja stigman vähentäminen
 - Hermostosairauksien taloudellisen ja sosiaalisen taakan pienentäminen
- **Komission 7. puiteohjelma (2007-2013): 159 miljoonaa hermostorappeumasairauksien tutkimukselle**
- **Euroopan parlamentti: Mietintö Alzheimerin tautia ja muita dementioita koskevasta eurooppalaisesta aloitteesta (2010)**
 - Muistisairaudet etusijalle EU:n terveystavoitteissa
 - Eurooppalainen muistiohjelma?
- **IMI (Innovative Medicines Initiative) on Euroopan laajin public-private -kumppanuus komission ja Euroopan lääketeollisuuden välillä, projekteja myös hermoston rappeumasairauksille**

Eurooppalainen innovaatiokumppanuus: aktiivinen ja terveellinen ikääntyminen

- Käyntiin alkuvuonna 2011 (ensimmäisen EU:n innovaatiokumppanuushankkeista)
- Pääsisältö: ikääntyminen mahdollisuutena, ikäihmisten osallistaminen, innovaatioiden käyttäjien kuuleminen
- Teknologia on jo olemassa, tarvitaan **sosiaalisia innovaatioita**
- Tavoite: 2 tervettä ikävuotta lisää vuoteen 2020 mennessä
- Mukana alueita, viranomaisia, yrityksiä, terveyspalvelujen tarjoajia – Internetin ”markkinapaikalla” 500 kumpania
- Heinäkuu 2013: parhaiden käytänteiden levittäminen 32 esimerkkialueen välityksellä (mukana Suomesta Oulu)
<http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/excellent-innovation-ageing-european-guide-reference-sites-european-innovation-partnership>

Aktiivisen ikääntymisen teemavuosi 2012

- **Yleisajatus** = kestävän aktiivisen ikääntymisen kulttuurin edistäminen
 - **Työelämässä**
 - **Sosiaalinen osallistuminen**
 - **Itsenäinen asuminen**
- **Tavoitteet**
 1. parantaa yleistä tietoisuutta + saada ikääntyminen poliittisen agendan kärkeen
 2. vastavuoroisen oppimisen edistäminen
 3. tarjota puitteet sitoutumiselle ja käytännön toimille
 - + parantaa ikäihmisten panoksen arvostamista
 - + kehittää työhön liittyviä ikärakenteen hallintaa koskevia strategioita
 - +ottaa käyttöön voittoa tavoittelemattomia järjestöjä suosivaa veropolitiikkaa

Teemavuoden viestejä

Ikääntyminen = positiivinen asia

- Teemavuoden ohjelma: ”Ikääntyvien määrän kasvu on erittäin myönteistä, koska se on johdonmukainen seuraus terveydenhoidon ja elämänlaadun paranemisesta.“
- Ikääntymistä käsitellään liikaa miinusmerkkisinä numeroina.

Ikääntyminen ja sukupuoli

- Teemavuoden ohjelmassa kiinnitetään huomiota myös sukupuolikysymykseen
- Ikääntyvät naiset erityisen haavoittuvia
 - Pidempi ikä, mutta suhteellisesti saman verran terveitä elinvuosia kuin miehillä
 - Köyhyys (pienempi eläkekertymä, +50 vuotiaiden työttömyys, hoitovastuu)
 - Sairaudet (diagnosointi, hoito)
- Mietintö (Pietikäinen 2010): Naisten asema ikääntyvässä yhteiskunnassa
<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+REPORT+A7-2010-0237+0+DOC+PDF+V0//FI&language=FI>

Age Europe: **Ikäystävällinen Eurooppa vuoteen 2020 mennessä**

- Käytännön vaikuttamistyö kaikissa ikääntymiseen liittyvissä EU-projekteissa

Aktiivisen ikääntymisen teemavuosi

– järjestökentän suosituksia

- Kansallinen taso
 - Ikäihmisten työllistymisen helpottaminen
 - Work-life balance policies
 - Ikä syrjinnän tunnistaminen ja torjuminen
 - Ikäystävälliset kaupungit
- EU-taso
 - Konkreettiset, sukupuolikohtaiset työllisyystavoitteet
 - Direktiivi koskien omaishoitajia
- Kolmas sektori
 - Kansalaisjärjestöjen yhteistyö ammattiyhdistysten kanssa
 - Auttaa ikääntyviä hyödyntämään osaamistaan
- Työnantajat
 - Ikä syrjinnän vastustaminen esim. rekrytoinnissa
 - Samapalkkaisuuden vaaliminen
 - Joustavuus työjärjestelyissä
 - Omat ”luottamusmiehet” 50+ työntekijöille
- Tutkijat
 - Tutkia ikääntyvien (et. naisten) kohtaamia haasteita työelämässä ja koulutuksessa

Eläkejärjestelmien tulevaisuus

- Jäsenmailla pääasiallinen vastuu järjestelmästä, mutta niiden aikomat eläkereformit arvioidaan EU2020-strategian periaatteiden valossa.

Ageing report 2015

- Tällä hetkellä jäsenvaltiot ovat onnistumassa eläkejärjestelmien uudistumisessa niin, että 2060 eläkkeisiin kuuluu suunnilleen sama osuus BKT:stä kuin nykyin, huolimatta väestön ikääntymisestä.
- Lähes kaikissa jäsenvaltioissa eläkkeensaajat ovat paremmin suojattuja köyhyyttä vastaan kuin muut sosiaaliturvan varassa elävät. Kuitenkin monissa maissa etenkin yli 75-vuotiaat naiset ovat kovassa köyhyysriskissä.

Demograafiset trendit/ennusteet EU:n alueella

- 2007-2011 Työtä tekevä osuus väestöstä kasvaa, työllisyys laahaa kuitenkin talous- ja finanssikriisien takia perässä
- 2012-2022 Suurimmat ikäluokat alkavat jäämään eläkkeelle, mutta siitä huolimatta työntekijät saavuttavat määrällisen huippunsa arviolta 2022
- 2023- Väestön vanheneminen alkaa dominoimaan, työvoima alkaa määrällisesti laskemaan.
- http://europa.eu/epc/pdf/ageing_report_2015_en.pdf

Komission esitys (valkoinen kirja) ilmestyi 16.2.2012

<http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7341&langId=en>

- Kehottaa työmarkkinoita mukautumaan ikääntyvien työntekijöiden joustotarpeisiin (työvuosien lisääminen)
- Kannustaa työmarkkinaosapuolia luomaan täydentäviä yksityisiä lisäeläkejärjestelmiä
- Kehottaa parantamaan lisäeläkejärjestelmien turvallisuutta
- Kehottaa parantamaan lisäeläkejärjestelmien liikkuvuutta (toisesta jäsenvaltiosta hankitut eläkekertymät)
- Kannustaa jäsenvaltioita edistämään pidempiä työuria

EU:n semestereissä on 2011 alkaen annettu maakohtaisia eläkesuosituksia suurimmalle osalle jäsenvaltioista. 2015 annettu Ageing Report paljastaa järjestelmien kehittyneen kestävämpään suuntaan. Paineet järjestelmiä kohtaan kuitenkin kasvavat ikääntyneiden määrän lisääntyessä. Maakohtaisissa suosituksissa on kehoitettu mm.

- Nostamaan eläkeikää eliniän odotuksen mukaan
- Tasaamaan eläke-eroja sukupuolten välillä
- Rajoittamaan varhaiseläkkeelle kannustamista
- Kasvattamaan ikääntyvien ihmisten työelämävalmiuksia
- Kehittämään aktiivisia työmarkkinoita vanhoille ihmisille
- Kannustamaan yksityiseen eläkesäästämiseen

Tulevaisuuden ikätutkimus Euroopassa

- EU:n tutkimusohjelma Horizon 2020 (2014-2020), 70 mrd €
 - Lähes 40 % rahasta ohjataan ”societal challenges”, jonka osana ikääntyminen (9,7 %)
- Futurage-projekti alkoi 2009 ja päättyi syksyllä 2011 julkaistuihin suosituksiin: **mihin eurooppalaisen ikätutkimuksen pitäisi keskittyä seuraavan 10 vuoden aikana?**
- Euroopan johtavat asiantuntijat mukana muovaamassa

Futurage - painopisteet

- 1. Enemmän elinvuosia**
- 2. Henkisen kapasiteetin ylläpitäminen**
 - Tiedollinen sitoutuminen (*kognitive engagement*): psykologinen ja sosiologinen osallistuminen, usko ikääntyvien kykyyn valita itselleen paras vaihtoehto, stereotypisointi ("mummottelu") on paitsi ikäyrjintää, myös vähentää ikääntyvien uskoa omiin kykyihinsä
- 3. Osallistuminen**
 - Piilosyrjintä: teknologinen kehitys jakaa väestöä, palvelujen ja tuotteiden saatavuus huononee – ikäyrjintää pitää tutkia enemmän, jotta löydetään keinot siihen puuttumiseen
 - Työelämä ja vapaaehtoistyö osallistavina
- 4. Sosiaalinen suojelu**
 - Rakenteiden kestävyys, palvelujen saatavuus (etenkin harvaanasutuilla seuduilla), ikäihmisten hyväksikäyttö, omaishoidon tuki, ammattilaisten koulutus (maahanmuuttajat työvoimana, teknologian käyttöönotto), hoidon ja diagnosoinnin kehittäminen
- 5. Ikääntymisympäristö: koti ja arkiympäristö**
 - Mahdollistavat ympäristöt: liikennejärjestelyt, viherympäristöt, etenkin maaseutualueiden tutkimusta lisättävä (suurin osa tutkimuksesta kaupunkialueilla), viimeiset elinvuodet: mikä olisi paras paikka kuolla?
- 6. Epätasa-arvoinen ikääntyminen**
 - Sukupuoli, maantieteellinen sijainti, sosiaalinen asema, vähemmistöt
- 7. Biogerontologian interventiot**
 - Geneettiset ja ei-geneettiset tekijät
 - Poikkitieteellisyyttä tarvitaan kipeästi!

Omaisten asialla: Eurocarers

- Omaishoitajia Euroopassa: 100-125 miljoonaa; 76 % ikääntyvän väestön hoitajista naisia
- “Epäviralliset omaishoitajat” (läheiset ja omaiset) vastaavat 80 % hoivasta
- Vuonna 2004 perustettu edunvalvontajärjestö
- Pää tavoitteet EU-tasolla:
 - Omaishoitajien tunnustaminen
 - Sosiaalinen osallistaminen
 - Mahdollisuus valita
 - Koulutus
 - Taloudellinen, käytännöllinen ja henkinen tuki
 - Työn ja hoivan yhteensovittaminen
 - Omaisten terveydestä huolehtiminen
 - Taloudellinen turva
- **Carers Interest Group** Euroopan parlamentissa
 - Ajaa näitä asioita yhdessä Eurocarersin kanssa eurooppalaiseen politiikkaan
 - Sirpa Pietikäinen toimii ryhmän yhtenä puheenjohtajana
 - Pää tavoite eurooppalaisen omaishoitostrategian luominen

Toteutuvatko ikääntyvien oikeudet?

- YK:n ihmisoikeusjulistus (1. art): “Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”
<http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=fin>
- EU:n perusoikeuskirja (25. art): ”Unioni tunnustaa ikääntyneiden henkilöiden oikeuden ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään sekä oikeuden osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja kulttuurielämään, ja kunnioittaa näitä oikeuksia.”
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf
- Suomen PL (6. art): “Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.”
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Miten EU voi turvata ikääntyvien oikeudet?

- **Perusoikeuskirjan tehokas toimeenpano ja valvonta**
 - Perusoikeusvirastolta ensimmäinen oikeuksien toteutumisen arviointiraportti 2011
 - Komissio on antanut toimintaohjeita perusoikeuskirjan toimeenpanolle, mm. check list
http://ec.europa.eu/justice/news/intro/doc/com_2010_573_4_en.pdf
- **Euroopan perusoikeusviraston roolin vahvistaminen**
- **Yhdenvertaisen kohtelun direktiivin hyväksyminen**
 - Jäsenvaltiot pelkäävät direktiivistä aiheutuvia kustannuksia
 - Parlamentin kanta
<http://www.europarl.europa.eu/oeil/popups/summary.do?id=1036619&t=d&l=en>
 - Tilanteeseen haetaan ratkaisua lakipaketin pilkkomisesta osiin

Konsensuslausuma

- Lääkäriseura Duodecimin ja Suomen Akatemian konsensuskokous, jossa kokoontuvat lääketieteen ja muiden alojen asiantuntijat
- Kokouksen teema 2012 oli ikääntyminen, painopisteinä seuraavat kysymykset:
 - Miten vanhuuden terveyttä ja toimintakykyä voidaan edistää?
 - Minkälaista hoitoa ja hoivaa vanhuudessa tarvitaan?
 - Mihin geriatria tarvitaan?
 - Miten edetä kohti parempaa vanhuutta?
- Ikäihmisten perusoikeuksien toteutuminen tulee nostaa etusijalle
- Linkki lausumaan
<http://www.terveysportti.fi/kotisivut/docs/f939257006/konsensuslausuma20122.pdf>

Linkkejä

- Aktiivisen ikääntymisen teemavuosi 2012
Komissio:
<http://ec.europa.eu/social/ey2012main.jsp?catId=970&langId=fi>
- Työterveyslaitos:
http://www.ttl.fi/partner/aktiivinen_ikaantyminen/Sivut/default.aspx
- AGE – eurooppalainen kattojärjestö <http://www.age-platform.org/>
- Alzheimer Europe <http://www.alzheimer-europe.org/>
- European Alzheimer's Alliance
- Futurage <http://futurage.group.shef.ac.uk/>
- Euroopan unionin perusoikeuskirja
http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fi.pdf
- Euroopan perusoikeusvirasto
http://www.fra.europa.eu/fraWebsite/home/home_en.htm#
- Eurooppalainen innovaatiokumppanuus
http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=active-healthy-ageing
- WHO: Ikäystävälliset elinympäristöt –hanke
http://www.who.int/ageing/age_friendly_cities/en/

Kiitos osallistumisesta!

- Tästä ja muista aiheista voit lukea osoitteesta www.sirpapietikainen.eu. Samasta osoitteesta voit myös tilata kerran kuussa ilmestyvän uutiskirjeen!

Ole yhteydessä!
www.sirpapietikainen.eu
sirpa.pietikainen@ep.europa.eu

